

KÄRNKRAFTAVFALLET ÄR INTE BARA SKBs ANSVAR

AVFALLSKEDJANS REMISSGRANSKNING AV ”Samlad redovisning av metod, platsval och program inför platsundersökningsskedet” (FUD K)

2001-03-29

Innehåll

	Sid
1. Slutsatser och yrkanden	2
1.1 Slutsatser	2
1.2 Yrkanden	2
2. Avfallskedjan och granskningen	3
2.1 Avfallskedjan	3
2.2 Granskningen	3
3. Övergripande synpunkter	3
3.1 Metodval	3
3.2 Platsval	4
3.3 Aktörer	4
4. Specifika synpunkter	5

Integrerat underlag: Avfallskedjan summerar kärnavfallshanteringen (37 sidor ytterligare)

1. Slutsatser och yrkanden

1.1 Slutsatser

- SKB beskriver åter en hantering av kärnavfallsfrågan som är otillfredsställande och oacceptabel.
- SKB har fortfarande inte redovisat ett trovärdigt metodval grundat på genomtänkta funktionsvillkor.
- Eftersom metodvalet inte är trovärdigt har platsvalsarbetet egentligen bara akademiskt intresse. Det sätt på vilket platsvalsprocessen har genomförts är emellertid i sig totalt oacceptabel och saknar helt grund i värderingar av säkerhet och miljö.
- SKB saknar förtroende som aktör. MKB-processen skall istället ledas av ett oberoende organ i enlighet med DIALOG-projektets förslag.

1.2 Yrkanden

I förordet till rapporten begär SKB att myndigheter och regering skall klargöra om SKBs redovisning kan ligga till grund för att:

1. Hålla fast vid KBS-3-metoden som det för Sverige lämpligaste alternativet och att den därmed utgör en grundläggande förutsättning för arbetet i platsundersökningsskedet,
2. Gå vidare med undersökningar och samråd på de utvalda platserna på det sätt som SKB föreslår.

Eftersom SKB uppenbarligen förutsätter att svaret blir ja i båda fallen vill man dessutom skynda på kommunernas handläggning av fortsatta undersökningar.

Avfallskedjan tar kraftigt avstånd från detta oblyga försök till utpressning och yrkar med bestämdhet att myndigheter och regering skall besinna sig. Det är uppenbart att SKBs rapport varken ger underlag för att hålla fast vid KBS3 eller gå vidare med undersökningar enbart inriktade på denna metod, dvs svaret på båda frågorna är tveklöst nej. Avfallskedjan yrkar sålunda på att:

- Ett oberoende organ tar över ansvaret för en nationell MKB-process som syftar mot att förutsättningslöst välja bästa möjliga metod och plats utifrån hänsyn till säkerhet och miljö.
- Det oberoende organet även ansvarar för tidplan och de ekonomiska förutsättningarna (kärnavfallsfonden).
- Den nuvarande processen med förstudier och förberedelser för provborringar omedelbart stoppas.
- SKB fråntas allt övergripande ansvar för att lösa kärnavfallsfrågan.

2. Avfallskedjan och granskningen

2.1 Avfallskedjan

Avfallskedjan är ett nätverk för ideellt arbetande grupper av lokalbefolkningen på platser som har berörts av överväganden som gäller hantering av kärnkraftavfall. Avfallskedjans nätverk bildades i maj 1981 som en konsekvens av de provborringar som då hade börjat genomföras eller planerades på ett stort antal platser i landet. Syftet med nätverket är främst att underlätta utbytet av kunskaper och erfarenheter mellan ingående grupper samt att samordna gemensamma insatser vid exempelvis remissvar och uppvaktningar.

Gemensamt för grupperna är att de engagerar berörda lokalbefolkningar. Några av grupperna är traditionella föreningar, medan andra är aktionsgrupper med ett minimum av formaliteter. De flesta av grupperna är fristående från andra miljöorganisationer även om informellt samarbete är vanligt.

Avfallskedjans grupper representerar tillsammans den mest omfattande medborgerliga erfarenheten i Sverige av att praktiskt ha kommit i kontakt med försöken att lösa kärnavfallsproblemet. Denna samlade medborgerliga erfarenhet gör att Avfallskedjan representerar en i landet unik kompetens. Däremot saknar Avfallskedjans grupper fortfarande 2001 så gott som helt egna resurser utöver ideellt arbete.

Trots denna totala brist på resurser har Avfallskedjan exempelvis remissgranskat alla SKBs forskningsplaner från 1986, medverkat i ett mycket stort antal möten, medverkat i DIALOG-projektet mm.

2.2 Granskningen

Avfallskedjans granskning grundas i huvudsak på vad som redovisas i den aktuella rapporten. Det är helt omöjligt för Avfallskedjan (och sannolikt även de flesta andra remissinstanser) att gå igenom det gigantiska underlagsmaterial som SKB hänvisar till. Vi beklagar att detta inte ens har kunnat göras stickprovsmässigt, eftersom SKB har mycket låg trovärdighet i våra ögon och vi kan konstatera att texten på flera ställen framställer verkligheten tendentiöst eller helt förtiger viktig information (se avsnittet ”Specifika synpunkter”).

Avfallskedjans bristande möjlighet att gå igenom SKBs underlagsmaterial kompenseras enligt vår uppfattning av vår långa erfarenhet av att direkt ha konfronterats med SKBs praktik alltifrån provborringarna under 1980-talet och framåt. Vi har även analyserat vad som lett fram till den nuvarande situationen, vilket redovisas i Avfallskedjans bilagda underlagsmaterial till denna granskning. Avsikten är att detta underlagsmaterial senare skall publiceras på liknande sätt som den tidigare skriften ”Kärnkraftavfall” (1987). Vi anser detta speciellt angeläget, eftersom SKB i december 2000 publicerade en påtagligt vinklad historieskrivning i skriften ”Det svenska kärnavfallsprogrammet”.

3. Övergripande synpunkter

3.1 Metodval

Metodvalet är en fundamental fråga som del i miljökonsekvensbeskrivningen. Rapporten är nu en ytterligare bekräftelse på att SKB vägrar att ta metodvalsfrågan på allvar. Pliktskyldigast avvisas ett antal alternativ med argument alltifrån att det tar för lång tid till

att det är för dyrt. Dessemellan tar SKB till känsloargument, i stil med att vi måste ta ansvar nu.

Avfallskedjan anser att SKB inte tar metodvalsfrågan på allvar och att SKB aldrig har haft för avsikt att överväga alternativ till KBS3, trots att denna metod mer eller mindre tillkommit av en slump (se vidare den historiska redovisningen i Avfallskedjans underlagsmaterial). Allvarligast är att SKB fortfarande inte har förmått att formulera logiska och entydiga funktionsvillkor för metodvalet. Detta gäller framför allt SKBs motsägelsefulla syn på behovet av övervakning i relation till möjliga intrång eller oåtkomlighet. SKB har inte heller någon klart redovisad tidsambition, utom den i sammanhanget äventyrliga ”snabbast möjligt”, vilket utesluter utnyttjande av vetenskaplig och teknisk utveckling inom rimlig tid. SKB framhåller till och med att ett återtagande skulle kräva resurser av samma storleksordning som deponeringen, vilket, om det är korrekt, torde effektivt förhindra att nya kunskaper utnyttjas. Resultatet av ett fullföljande av SKBs nuvarande arbete kan sålunda mycket väl bli ett oönskat förvar som inte kan åtgärdas med rimliga insatser. Detta kan knappast uppfylla ens den av SKB uttalade ambition att inte belasta kommande generationer.

Sammanfattningsvis anser Avfallskedjan att metodvalet måste grundas på att först genomföra en process för att formulera och värdera funktionsvillkoren. Därefter skall alternativa metoder identifieras, utredas seriöst och värderas i en öppen MKB-process. Vi har svårt att se att SKB skulle kunna genomföra detta utan förutsätter att ett fristående MKB-organ ansvarar för arbetet.

3.2 Platsval

Platsvalsfrågan är irrelevant så länge inte metodvalet har skett på ett trovärdigt och acceptabelt sätt. Platsvalsundersökningarna har hittills präglats av total ovilja eller oförmåga att etablera någon slags sakligt baserad process. Platsundersökningarna under 1970- och 1980-talet styrdes av markägarförhållandena. Förstudierna har styrts av opinionsfrågor. Se vidare i Avfallskedjans underlagsmaterial. De nu föreslagna platsundersökningarna styrs av en önskan att smyga undan till platser där det inte går att stoppa borringarna, dvs i direkt anslutning till kärnkraftverken i Forsmark och Oskarshamn.

3.3 Aktörer

Enligt Avfallskedjans uppfattning är SKB en olämplig aktör i MKB-processen. SKB uppfattar fortfarande all kritik som sabotage mot den egna uppfattningen om hur avfallsfrågan skall hanteras. Ett belysande exempel är SKB-chefen Peter Nygårds ledare i SKBs propagandaskrift ”LagerBladet” nr 2/1999. Nygårds skriver där:

”Miljörörelsen i vid mening har enligt mitt sätt att se ett ansvar för att med sin kunskap och sitt engagemang bidra till att vi löser problemet. Kunniga och aktiva personer i de olika miljöorganisationerna har ett särskilt ansvar att vara konstruktiva granskare och aktörer för att lösa upp knutarna. Tyvärr är det inte så idag.”

Vi uppfattar detta som ett fullkomligt omotiverat påhopp på miljörörelsen och framför allt Avfallskedjan för att vi ifrågasätter SKBs egna lösningar (”vi löser problemen”). Nygårds provokativa uttalande ger knappast underlag för något slags dialog och citatet är ett gott stöd för kravet att ta ifrån SKB allt ansvar för avfallsfrågans lösande.

Vi är djupt besvikna på hur ansvariga politiker och myndigheter har hanterat kärnavfallsfrågan såväl på riksplanet som lokalt. Agerandet har karakteriserats av ovilja eller oförmåga att sätta sig in i och påverka hanteringen. SKB har lämnats att agera efter eget tycke, vilket dessutom har underlättats genom att SKB har tillgång till stora ekonomiska resurser i kärnavfallsfonden. SKB har sålunda ohämmat kunnat använda fondmedel till vinklad propaganda exempelvis i form av dyrbara ”studieresor” till SKBs anläggningar. Myndigheternas släpphänthet är anmärkningsvärd. Trots att dessa instämde i den grundläggande kritiken som formulerades i DIALOG-projektet innebar projektet inga förändringar i hanteringen av frågan. Avfallskedjan saknar därför helt förtroende för myndighetshanteringen av kärnavfallsfrågan.

4. Specifika synpunkter

Avsnitt 1.4.2, sid 32

Det är anmärkningsvärt att SKB här oförbehållsamt konstaterar att avfallet skall göras otillgängligt. På andra ställen i rapporten anges lika klart att det är återtagbart. Detta är en tydlig illustration av att SKB inte har klargjort funktionsvillkoren för förvaret.

Avsnitt 4, sid 47-

Detta avsnitt borde ha redovisat grundläggande funktionskrav. På sid 48 redovisas istället ett ”smörgåsbord” av osorterat underlag utan att något försök görs att konkretisera vad som skall vara de verkliga funktionskraven. Trots denna oreda påstås på sid 57 att ”Geologisk förvaring uppfyller de övergripande kraven” (I marginalen står dessutom ”kan” uppfylla). Men vilka är kraven?

Sid 63-64

I redovisningen av förhållandena i Kanada beskrivs att en oberoende panel rekommenderat inrättande av en oberoende myndighet. Detta liknar mycket slutsatsen från DIALOG-projektet. Tyvärr tycks man inte heller i Kanada ha följt rekommendationen. Det kan för övrigt anmärkas att SKB inte någonstans nämner DIALOG-projektet trots att en hel del skrivs om opinions- och samrådsfrågor.

Avsnitt 5.2.1, sid 70

SKB antyder här förhistorien till KBS3, men anser uppenbarligen att denna är så pinsam att den inte skall beskrivas. Vi hänvisar till Avfallskedjans underlagsmaterial. Det är anmärkningsvärt att SKB på detta sätt här och på andra ställen i texten vill få det att framstå som att allt har gjorts från början av 1980-talet och framåt. Vi anser att händelserna under 1970-talet förklarar varför situationen ser ut som den gör idag.

Avsnitt 6, sid 81

Som ett mantra upprepar SKB det som står i andra stycket på sidan:

”Djupförvaret består av ett system av flera barriärer som bygger på naturliga, stabila material. Det ger god långsiktig säkerhet samtidigt som möjligheterna bibehålls för framtida generationer att, om man så önskar, återta avfallet eller förändra förvarsförhållandena.”

Vi delar inte SKBs uppfattning om säkerheten och menar att påståendet om relationerna till kommande generationer är felaktigt.

Mitt på sidan 81 återkommer påståendet om att huvudalternativet bergförvaring på 500 meters djup har gällt sedan 1980-talet. Detta är uppenbart fel, eftersom metoden först lanserades av AKA-utredningen (se Avfallskedjans underlagsmaterial).

Om SR97, sid 95-103

Det är inte möjligt att utan stora arbetsinsatser värdera SKBs egen positiva presentation av granskning mm av SR97. Misstanken infinner sig att kritiska granskare antingen inte förekommit eller att deras omdömen har undertryckts i redovisningen.

Avsnitt 8

I inledningen av avsnitt 8 finns motsägelsefulla uppgifter mellan texten och marginalen om hur länge lokaliseringsprocessen har pågått. För att slippa att redovisa den omvälvning som skedde mellan FOU 89 och FUD 92 (se beskrivning i Avfallskedjans underlagsmaterial) har SKB valt att påstå att lokaliseringen började 1992, vilket är kvalificerad historieförfälskning.

Sid 110-111

Vi delar inte alls SKBs tvärsäkra påståenden om förutsättningarna för att gå vidare och att man ”skapat bra förutsättningar och former för framtida samråd”. Avfallskedjans uppfattning är att samrådet med de kritiska medborgarna genomgående har fungerat katastrofalt dåligt, inte minst till följd av att SKB obehindrat har kunnat föra ut sina partiska och vinklade åsikter, huvudsakligen som följd av myndigheternas ovilja eller oförmåga att påverka hanteringen och de politiska instansernas katastrofala brist på vilja att ta ansvar.

Sid 143

I avsnittet ”Nationellt stöd” antyds kravet på annan ansvarsfördelning, men SKB konstaterar att ”dessa åsikter har inte fått något brett genomslag”. Omdömet är anmärkningsvärt, om det syftar på DIALOG-projektet, vilket är troligt. I DIALOG-projektet blev alla de ansvariga myndigheterna (SKI, SSI och SNV) eniga med miljöorganisationerna (SNF, Folkkampanjen och Avfallskedjan) och kommunrepresentanter om att annan ansvarsfördelning var önskvärd. Det är mycket egendomligt att detta inte fått praktiskt genomslag och säger väl snarast något om myndigheternas svaghet.

Sid 145-146

SKBs beskrivning av folkligt stöd och förtroende är enligt Avfallskedjans uppfattning mycket tendentiös. Avfallskedjan delar inte SKBs uppfattning om medverkan mm i avsnittet ”Brett samråd...” på sid 145. Det är mycket oklart vad SKB menar med avsnittet ”Lokalt förtroende” på sid 146. Avfallskedjans uppfattning är att de lokala gruppernas möjligheter att föra fram åsikter och på något sätt medverka har varit kraftigt begränsade på grund av politisk motvilja och avsaknad av resurser. Det har till och med hänt att grupperna anklagats för att inte delta, när orsakerna varit orimliga villkor. Rena lögnar har även förekommit, exempelvis när Folkkampanjen och Avfallskedjan i samband med ett möte som arrangerades av Olof Söderberg anklagades för att ha ”förbudit” lokala grupper från att medverka.

Avsnitt 11, sid 147-

I delavsnitten om samhällsfrågor omnämns aldrig Avfallskedjans grupper annat än indirekt, trots att dessa har stått för den överväldigande delen av lokal kritisk granskning.

Det är uppenbart att SKB inte uppskattar Avfallskedjan, men nog borde väl SKB åtminstone försöka att beskriva verkligheten någorlunda korrekt?

Sid 154

Överst på sidan skriver SKB "Forsmarksverket i Östhammars kommun har bidragit till att det finns förtroende för kärnteknisk verksamhet i regionen." SKB känner uppenbarligen inte till att detta enbart beror på en variant av "gisslansyndromet" (det vetenskapligt belagda fenomen som innebär att personer som tagits som gisslan efter en tid kommit att stödja gisslantagarna, även när dessa har varit grova brottslingar). Oavsett verksamhetens art kommer sålunda de närmast berörda och beroende att stödja verksamheten. Exempelvis protesterade de anställda när BT Kemi i Teckomatorp skulle läggas ner efter den bekanta giftskandalen. Det SKB har gjort när kärnkraftkommunerna valts ut för förstudier är alltså bara att utnyttja gisslansyndromet, vilket har föga samband med äkta förtroende.

Avsnitt 11 och 12

SKB beskriver platsvalet mångordigt och svårgenomträngligt med oklar struktur. Det verkar som om SKB baklänges velat motivera sitt självklara val av "innanför grindarna" vid kärnkraftverken i Oskarshamn och Forsmark (se kommentaren ovan till sid 154). Val av något annat skulle för övrigt ha varit en sensation. Avfallskedjan ser i detta sammanhang ingen anledning att närmare värdera SKBs förslag till platsundersökningar, eftersom detta är resultatet av en oacceptabel process både vad gäller metodval och platsval.

Avsnitt 13.2.2

I avsnittet om miljökonsekvensbeskrivning och samråd beskriver SKB den egendomligt uppstyckade MKB-processen som skall fördelas på tre län. Avfallskedjan efterlyser åter en samlad nationell process för metod- och platsval under ledning av ett fristående MKB-organ i enlighet med DIALOG-projektets förslag. En sådan process skulle också uppfylla behovet av en strategisk miljöbedömning enligt Esbo-konventionen.

Sid 216

I avsnittet om bygge av skogsbilvägar avslöjar SKB en ytterst amatörmässig syn på naturvårdsfrågor. Bara man bygger vägar blir allt bra och alla nöjda.

Avsnitt 14.2.2, sid 220

SKBs förslag om gemensamt samråd för två skilda områden i olika kommuner är anmärkningsvärt och tyder antingen på ett avsiktligt försök att sabotera processen eller djup okunnighet om avsikten med samråd. Enligt Avfallskedjans uppfattning måste på denna nivå samråd hållas separat i varje kommun, eftersom den kommunala självbestämmanderätten annars inte kan respekteras. Det går inte att utgå ifrån att båda de berörda kommunerna uppfattar frågan på samma sätt.

Referenser, sid 233-

SKB refererar nu som tidigare enbart till eget material, eller i vissa fall sådant med nära anknytning. Det skulle ha varit ytterst önskvärt att även ta med kritiska referenser, exempelvis DIALOG-projektets rapporter och någon av de redovisningar som har gjorts av lokala grupper, t ex "Hål i muren" som utgivits av Rädda Fjällveden. Men SKB vill uppenbarligen inte ens ge en antydning om att den egna uppfattningen ifrågasätts. Eftersom SKBs redovisningar dessutom genomgående är interna rapporter sker inte heller någon vetenskaplig granskning.